

SIRAY KASABYAN

NIN BALIKAS

Phrase book

Bolinao

Ilocano

Pilipino

English

X .2173

MANILA LIBRARY

Siray kasabyan nin balikas
(The Expressions That Are Common)
A Phrase Book For Bolinao
compiled by

Gary C. Persons

illustrated by
Ishmael Arango

Summer Institute of Linguistics, Inc.
Translators 1978 Publishers

Published

in cooperation with
Bureau of Public Schools
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

Additional copies of this publication may be obtained
from:

Fillit
P.O.Box 2270
Manila, 2801

or

Fillit
SIL, Bagabag Airport
Bagabag, Nueva Vizcaya, 1505

A Phrasebook in Bolinao

60.1-378-2.40

57.20PQ-786018B012

Printed in the Philippines

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second language learning into two steps--literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Secretary

PREFACE

The purpose of this book is to help speakers of Bolinao communicate with speakers of Pilipino, Ilocano, and English.

Commonly used expressions are given in the four languages. They are grouped by topics but are not dialogues. Translations are not literal, but are designed to express each phrase in a way that is natural to the language and culture in question.

The phrases were compiled in Bolinao, Pangasinan during September-December, 1977.

Special thanks are extended to Rex Carolino, Abdinago Carolino, Rhoda Carolino, Harrison Caasi, Gregorio Ibañez, Amalia Tadutal, and others for their assistance in providing the Bolinao portions.

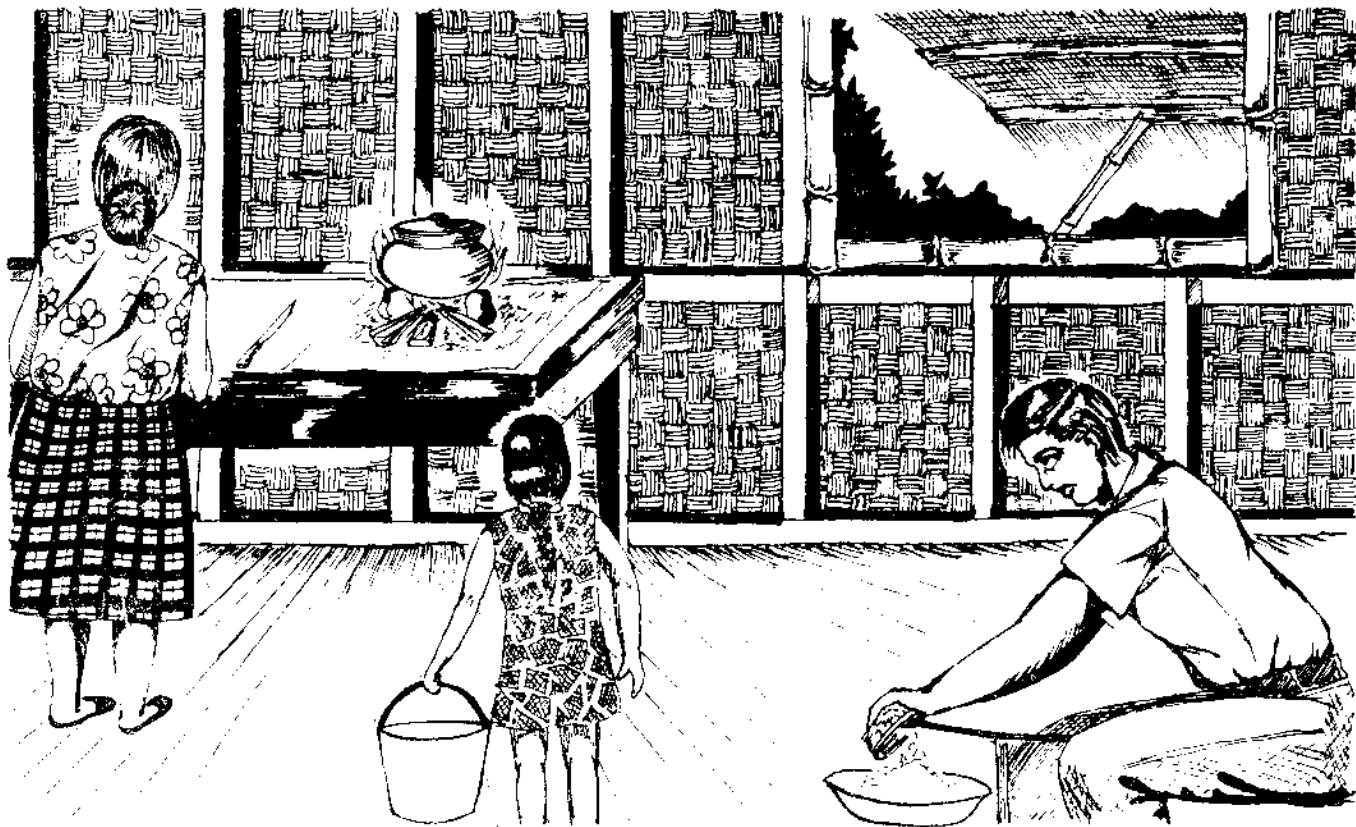
Special thanks also are extended to Mr. Rodolfo Barlaan and Mr. Perry Macabuhay for providing the Pilipino versions and to Miss Helen Madrid and Mrs. Patricia Macabuhay for the Ilocano. All are field workers of the Translators Committee of the Philippines.

Gary & Diane Persons

Summer Institute of
Linguistics

Say linaman nan sitin libro

Say pangasikaso	2
Say pang-itarana	4
Say nomepeg a ubat sa tepet	6
Say ka-bawan paka-kit tamo konran san-ili	12
Say pananda konan sayay pamilya	14
Sawsarita maipaka sa rilasyon nin tawo	16
Maipaka sa karigsawan	20
Maipaka sa nagsikabarang a parti nan lalaman	22
Say pananarita	26
Say panunurat	28
Tyimpon pangangan	32
Say ma-kan	34
Say panaliw tan pananawar	36
Pagbibyahi	40
Pangidwa-dwa dalan	44
Say klima	46
Say pangitanda nin lalaman	48
Sa pag-adalan	52
Awayep tan raroman awinsiktos	54
Sa ray tyimpo	58
Say pamimilang	64
Alaga nin kwarta	66

Say pangasikaso

Say pang-itarana

Say numepag a ubat sa tepet

Sa dalan

1. Adti ka ibat?
2. Adti ka mako?
3. Mako kodtaw.

4. Mako kodtaw komoyo.

Sa bali

1. Dadal

2. Si-kamo main.
3. Moli kamo.
Lumuob kamo.
4. Mu-na koyna.

5. Mako koyna sa bali.
6. Mako tamoyna.

Idiay Karsada

1. Naggappuam?
2. Papanam?
3. Idiay.

4. Mapanak idiay ayanyo.

Idiay Balay

1. Apo.

2. Dakayo gayam!
3. Umuli kayo.
Sumrek kayo.
4. Umun-unaakon.

5. Agawidakon.
6. Intayon.

Sa daan:

1. Saan kayo nanggaling.
2. Saan kayo pupunta.
3. Diyan lang.
4. Pupunta ako sa inyo.

1. Where are you coming from?
2. Where are you going?
3. I am going there.
(I am just walking.)
4. I am going to your place.

Sa bahay:

1. Tao po!
2. Kayo pala.
3. Umakyat kayo.
Tuloy po kayo.
4. Mauuna na ako sa inyo.
5. Uuwi na ako.
6. Tayo na.

1. Hello.
(call when approaching house)
2. You come.
3. Come on up.
Come inside.
4. I'll go ahead.
(said when leaving)
5. I'm going home.
6. Let's go now.

1. Maganagana yay anak mo.
Mataba yan maong.	1. Nagpintas ti anakyon.
Nakaluklukmeg!
2. Mabista yay lugar moyo.	2. Napintas ti lugaryo.
3. Rabay kodti ta matinek.	3. Kayatko ditoy ta natalna.
4. Maong ka nin mangluto.	4. Naglaingka nga agluto.
5. Mataway a kinan tamo.	5. Nagimas ti kinnan tayo.
6. Maong ka nin manginglis.	6. Naglaingka nga aginglis.
7. Magawa ka nin ritratwen?	7. Mabalín nga litratuen
kayo?
8. Pasinsyawen mo, ta kai ko
nin ginagara.	8. Despensarem ta diak
inggagara.
9. Abaw salamat.	9. Agyamanak.

1. Maganda ang iyong anak.
Napakalusog.	1. Your child is beautiful.
So healthy.
2. Magandang tirahan ang iyong
lugar.	2. Your place is a nice place
to live.
3. Gusto ko rito. Tahimik na
lugar.	3. I like it here; it's a
peaceful place.
4. Mahusay kang magluto.	4. You are a good cook.
5. Napakasarap ng pagkaingiyon.	5. That meal was delicious.
6. Mahusay kang magsalita ng
Ingles.	6. You are an expert at speaking
English.
7. Maaari ba kitang kunan ng
larawan.	7. May I take your picture?
8. Ipagpaumanhin po ninyo, hindi
ko po sinasadya.	8. Sorry, it wasn't intentional.
9. Salamat po.	9. Thank you.

1. Kai ko tanda.
2. Puryan moyna.
3. Iti komo.
4. Si-koyna ti.
5. Wako koyna sawanin.
6. Paradi pa.
7. Bivan na kon Coke.
8. Abriyan may purta.
9. Isada may dudungawan.
10. Madali tawo.
11. Mayi ka kongko.
12. Si-noy kalamo mo?
13. Tanda may alkaldi konan sitin
lugar?
14. Tanda ko ya sa rupa.
15. Ani ngaran na?

1. Diak ammo.
2. Bay-amon.
3. Adda kenka.
4. Siakton.
5. Mapanakan.
6. Umayka man ditoy.
7. Ikkannak man iti coke.
8. Ilukatmo man ta ridaw.
9. Irikepmo ta tawa.
10. Mabiit laeng.
11. Makikuyugka kaniak.
12. Asino dayta kadduam?
13. Am-ammom ti mayor ti
dayta a lugar?
14. Ammok no makitak.
15. Ania ti naganna?

1. Hindi ko alam.	1. I don't know.
2. Bayaan mo na.	2. Never mind.
3. Bahala kayo.	3. It's up to you.
4. Ako na.	4. I'll do it.
5. Aalis na ako.	5. I'll be going now.
6. Halika rito.	6. Come here.
7. Dalhan mo ako ng 'coke'.	7. Bring me a Coke.
8. Buksan mo ang pinto.	8. Open the door.
9. Isara mo ang bintana.	9. Close the window.
10. Sandali lang.	10. Please wait a moment.
11. Sumama kayo sa akin.	11. Come with me.
12. Sino ang kasama mo?	12. Who is your companion?
13. Kilala mo ba ang alkalde sa
lugar na iyon?	13. Do you know the mayor of
that place?
14. Kilala ko siya sa mukha.	14. I know him by sight.
15. Ano ang pangalan niya?	15. What is his name?

16. Kai koyna mapanemtem.

17. Kai ko matarosan.

18. Ansiti?

19. Ansiin?

20. Ansitaw?

21. Si-no lapis in?

22. Ka-no?

Si-no?

Si-no ikon?

23. Adti?

Ambale?

Pa-no?

24. Ambale kai?

25. Umanen moy ibarita mo.

26. Nagawa na kon lalamo-nen?

27. Nain sinsilyo mo?

28. Apurado ko.

16. Diak malagipen.,
Nalipatakon.

17. Diak maawatan.

18. Ania daytoy?

19. Ania dayta?

20. Ania daydiay?

21. Akin lapis dayta?

22. Kaano?

Asino?

Akinkukua?

23. Adinno?

Apay?

Kasano?

24. Apay nga saan.

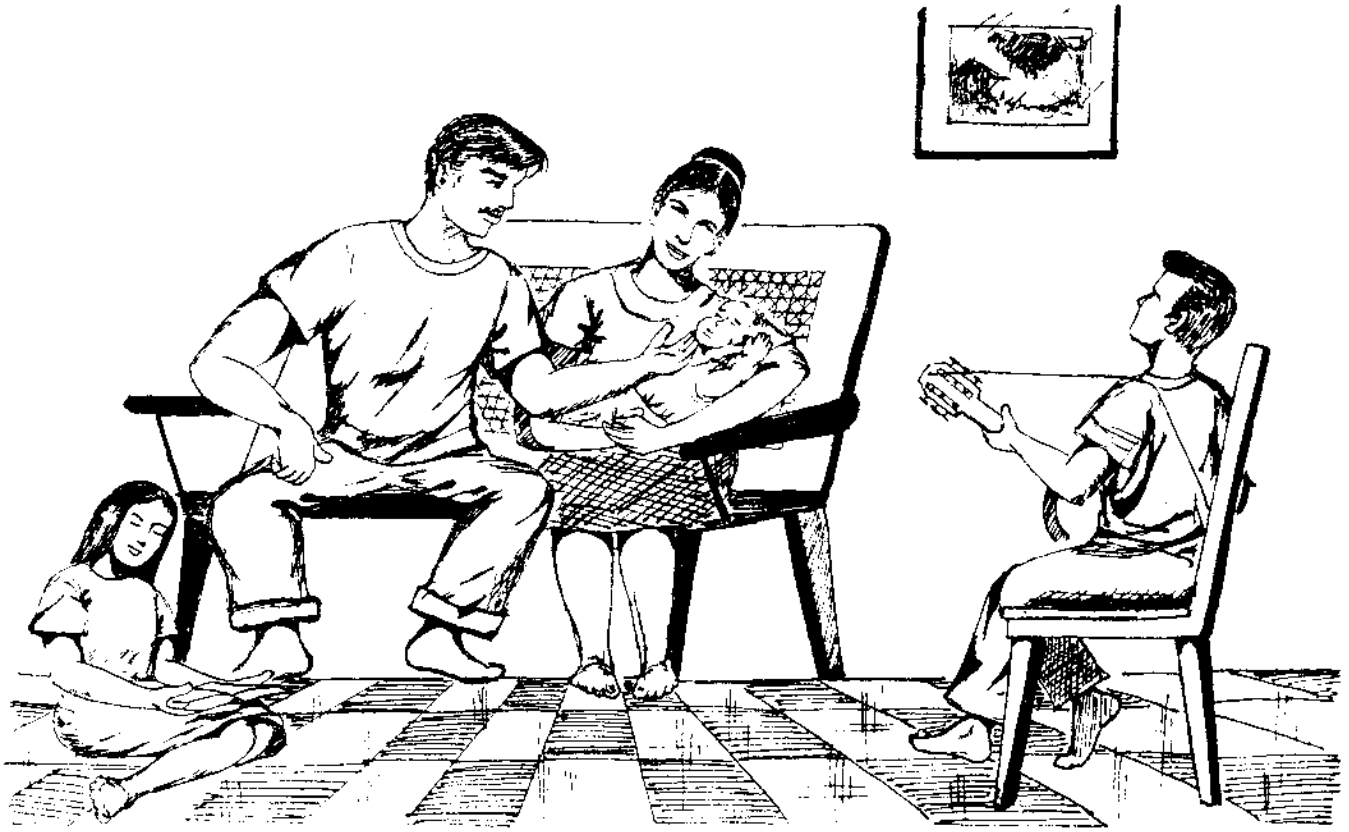
25. Pangngaasim ta ulitemman.

26. Mabalín nga kuyugennak?

27. Adda sinsilyom?

28. Sige. Agap-apuraak
ngamin.

16. Hindi ko matandaan.
Nakalimutan ko na.	16. I don't remember. I have
forgotten.
17. Hindi ko maunawaan.	17. I do not understand.
18. Ano ito?	18. What is this?
19. Ano iyan?	19. What is that?
20. Ano iyon?	20. What is that yonder?
21. Kaninong lapis iyan?	21. Whose pencil is that?
22. Kailan?
Sino?
Kanino?	22. When?
Who?
Whose?
23. Saan?
Bakit?
Papaano?	23. Where?
Why?
How?
24. Bakit hindi?	24. Why not?
25. Pakiulit mo nga ang iyong
sinabi.	25. Please repeat what you said.
26. Maaari bang samahan mo ako?	26. Would you please accompany me?
27. May barya ka ba?	27. Do you have small change?
28. Nagmamadali ako!	28. I'm in a hurry.

Say ka-bawan paka-kit tamo konran san-ili

Say pananda konan sayay pamilya

Sawsarita maipaka sa rilasyon nin tawo

1. Adti kamon talaga taga?

2. Adti ka sawanin?

3. Adti ka ibat sawanin?

4. Ani naitulong ko
komoyo?

5. Namasyar ako tamo.

6. Karate mo tamo?

7. O, karate ko tamo
naapor ibat sa Bagulo.

1. Taga-ano ka a sigud?

2. Paggigianam itan?

3. Naggappuam itan?

4. Ania ti mabalin nga
maipaayko kenka?

5. Agpassiarak laeng.

6. Kasangsangpetmo?

7. Wen, kasangsangpetko
laeng idi kalman a naggapu
idiay Bagulo.

1. Taga saan po ba kayong talaga?	1. Where are you from originally?
2. Saan kayo nakatira ngayon?	2. Where are you staying now?
3. Saan kayo galing ngayon?	3. Where did you just come from?
4. Ano ang maipaglilingkod ko sa inyo.	4. What can I do for you?
5. Dumadalaw lang ako.	5. I just came to visit.
6. Kararating mo lang ba?	6. Have you just arrived?
7. Oo, kararating ko lang kahapon mula sa Baguio.	7. Yes, I came just yesterday from Baguio.

1. Mabyay ya et
si tatay mo?	1. Sibibiag pay laeng ni tatang mu?
2. O, bale si nanay ko
nati ya sin taon.	2. Sibibiag pay laeng ni
Tatang, ngem ni Nanang
ket natay idi napalabas
a tawen.
3. Umno ray busat mon lalaki
tan babayi?	3. Mano kayo nga agkakabsat?
4. Walo kami sa pamilya.	4. Walo kami amin.
5. Si-kay kaka?	5. Sika ti inauna?
6. Kai, si-koy buridek.	6. Saan, siak ti inaudi.
7. Umnoy taon moyna?	7. Mano ti tawenmo?
8. Main asawa mo?	8. Adda asawamon?
9. Main a-nak mo?	9. Adda annakmon?
10. O, main lima ra.	10. Wen, adda liman.
11. Puway babayi tan tulo ray
lalaki.	11. Dua ti babbai ken tallo
ti lallaki.

1. Buhay pa ba ang tatay mo?	1. Is your father still living?
2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.	2. Yes, but my mother died last year.
3. Ilan kayong magkakapatid?	3. How many brothers and sisters do you have?
4. Walo kaming magkakapatid.	4. There are eight children in our family.
5. Kayo ba ang panganay?	5. Are you the eldest?
6. Hindi, ako ang bunso.	6. No, I am the youngest.
7. Ilan taon na kayo?	7. How old are you?
8. May asawa ba kayo?	8. Do you have a wife?
9. May mga anak na ba kayo?	9. Do you have children?
10. Oo, mayroon na akong limang anak.	10. Yes, I have five children.
11. Dalawang babae at tatlong lalaki.	11. Two are girls and three are boys.

ama	ama	ama	father
ina	ina	ina	mother
anak	anak	anak	son, daughter
asawa	asawa	asawa	husband
asawa	asawa	asawa	wife
balo	balo	balo	widower, widow
inado	kaayan-ayat	nobyá	fiancee
busat	kabsat	kapatid	brother, sister
ari, buridek	ub-ubing	bunso	youngest
kaka	in-inauna	panganay	eldest
laking, baying	apo	nuno	grandparent
apo	apoko	apo	grandchild
pangamawen,	uliteg, ikit, anti	tiyuhin, tiyahin	uncle, aunt
panginawen			
kaanakan	kaanakan	pamangkin	nephew, niece
kapi-sa	kasinsin	pinsan	first cousin

katyangan	katugangan	biyanan	parent-in-law
bayaw	kayong	bayaw	brother-in-law
aydo	ipag	hipag	sister-in-law
manuyang	manugang	manugang	son, daughter- in-law
kanayon	kabagyan	(mga)kamag-anak	relative(s)
kababalyan	kailian	kababayan	townmate
amigo	gayyem	kaibigan	friend
kabuno, kaaway	kabusor	kaaway	enemy
tawo	tao	tao	person
lalaki	lalaki	lalaki	male
babayi	babai	babae	female
anak	ubing	bata	child
tububa-yo	baro	binata	young man (unmarried)
balasang	balasang	dalaga	young woman (unmarried)
masiken	lallakay,	matandang	old man, woman
akulaw	babbaket	lalaki, babae	

Maipaka sa karigsawan
Maipaka sa nagsikabarang
a parti nan lalaman

1. Duka a kaingaran na.	1. Madi ti rikriknaena.
2. Main sakit na.	2. Masakit.
3. Mako ka paduktor.	3. Agpakitaka iti doktor.
4. Acti yay duktor?	4. Ayan ti doktor?
5. Ani kaingaran mo?	5. Ania ti rikriknaem?
6. Masakit yay ulo ko.	6. Nasakit ti ulok.
7. Dinmuka ako nayabi.	7. Nagsarwaak idi rabi.
8. Maulaw ako tan
ma-mot ako.	8. Maululawak ken
aggurgurigorak.
9. Main layi nin malarya ko.	9. Addan sa malariak.
10. Iniksiyonan kata.	10. Indiksiyonan daka.
11. Tumaren maytin tambar kada
awno.	11. Tomarem daytoy agas kada
tumenga ti aldaw.

1. Masama ang kanyang pakiramdam.	1. He doesn't feel well.
2. Siya ay may sakit.	2. He is sick.
3. Pumunta ka sa manggagamot.	3. Go to the doctor.
4. Saan ako tatawag ng manggagamot.	4. Where can I find a doctor?
5. Ano ang iyong nararamdaman?	5. Tell me how you feel.
6. Masakit ang aking ulo.	6. I have a headache.
7. Nagsuka ako kagabi.	7. I vomited last night.
8. Nahihilo ako at may lagnat.	8. I feel dizzy and have a fever.
9. May malaria yata ako.	9. I think I have malaria.
10. Iiniksiyunan kita.	10. I will give you a shot.
11. Inumin ninyo ang gamot na ito tuwing tanghali.	11. Take this medicine every day at noon.

takyay	takkiag	bisig	arm
gurot	likud	likod	back
lalaman	bagi	katawan	body
but-ol	tulang	buto	bone
ba-ba	timid	baba	chin
kerep	barukong	dibdib	chest
tutulyan	lapayag	tainga	ear
siko	siko	siko	elbow
mata	mata	mata	eye
rupa	rupa	mukha	face
garamay	ramay	daliri	finger
ayi	saka	paa	feet
waleng	muging	noo	forehead
sabot	buok	buhok	hair (head)
gamet	ima	kamay	hand
puso	puso	puso	heart
tuod	tumeng	tuhod	knee

paa	luppo	hita	leg, upper
bisit	gurong	binti	leg, lower
agtay	dalem	atay	liver
bebey	ngiwat	bibig	mouth
kuko	kuko	kuko	nail
liey	tengnged	leeg	neck
a-rong	agong	ilong	nose
tagyang	paragpag	tadyang	rib
abaya	abaga	balikat	shoulder
tyan	tiyan	tiyan	stomach
ngipen	ngipen	ngipin	teeth
bukraw	karabukob	lalamunan	throat
tangan	tangan	hinlalaki	thumb
garamay	tangan	daliri	toe
nin ayi	ti saka	ng paa	
dila	dila	dila	tongue

Say pananarita

Say panunurat

1. Tanda moy mag-irgo nin
Filipino?	1. Ammom ti agtagalog?
2. Matarusan kon buga, bale
kai ko nin ma-irgo.	2. Maawatak bassit ngem
diak ammo nga isao.
3. Tanda kon buga.	3. Bassit laeng ti maisaok.
4. Ani a _____
sa sarita moyo?	4. Ania ti _____iti saoyo.
5. Mataros moy man ibarita ko?	5. Maawatam ti ibagbagak?
6. Kai ko matarusan.	6. Diak maawatan.
7. Umanen ma pay itaw.	7. Ulitemman.
8. Mag-irgo kan mapalna.	8. In-innayadem kadi ti agsao.
9. Makairgo kan inglis.	9. Naglaingka nga agsao
ti English.
10. Umbo ustoy pag-irgo ko.	10. Saan nga kusto ti
panagsaok.
11. Ampag-adal ako et nin
mag-irgon Ilokano.	11. Agad-adalak pay laeng
nga agsao iti Ilocano.

1. Marunong ba kayong magsalita ng Tagalog?	1. Do you know how to speak Filipino?
2. Nauunawaan ko po ng kaunting unit hindi ako makapagsalita.	2. I understand a little but I don't know how to speak it.
3. Nakakapagsalita ako ng kaunting.	3. I speak it a little.
4. Ano ang _____ sa inyong salita?	4. How do you say _____ in your language?
5. Nauunawaan mo ba ang aking sinasabi?	5. Do you understand what I am saying?
6. Hindi ko po nauunawaan.	6. I don't understand.
7. Pakiulit mo nga.	7. Please repeat that.
8. Magsalita kayo ng marahan.	8. Speak more slowly.
9. Mahusay kayong magsalita ng Ingles.	9. You speak English well.
10. Hindi maayos ang aking pagsasalita.	10. My speech is not grammatical.
11. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng Ilokano.	11. I am still learning how to speak Ilocano.

1. Adamen ko ya pay
bulpin mo?
2. Mama-wit ako nin surat konan
nanay ko.
3. Matkap ko a papel, silyo tan
subri.
4. Isurat moy ngaran modti.
5. Pakibuson ma pay
surat ko.
6. Manaliw ako pa nin ruway
a kinsi tan
sayay a sisinta nin silyo.
7. Adti a pagtiligramawan iti?

1. Bulodekman ti penmo iti
apagbiit.
2. Agsuratakto ken ni
Nanang.
3. Masapulko iti papel,
selyo ken sobre.
4. Isuratmo ditoy ti
naganmo.
5. Pakibusonmo daytoy
suratko.
6. Gumatangak man ti dua
nga selyo nga sagkikinse
ken maysa nga sag-
sesenta.
7. Ayan ti pagtelegramaan
ditoy?

1. Pahiram nga po ng 'ballpen' ninyo sandali.	1. May I borrow your pen for a moment?
2. Magpapadala ako ng sulat sa nanay ko.	2. I will send a letter to my mother.
3. Kailangan ko ng papel, selyo, at sobre.	3. I need paper, stamps and an envelope.
4. Lumagda kayo rito.	4. Sign your name here.
5. Dalhin ninyo ang sulat na ito sa koreo.	5. Take this letter to the post office.
6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-kikinse at isang selyong tig-sisisenta.	6. Sell me two 15 centavo stamps and one 60 centavo stamp.
7. Saan kami maaaring magpadala ng telegrama?	7. Where can we send a telegram?

Tyimpon pangangan

Say ma-kan

Say panaliw tan pananawar

1. Mabitil ako tan milata ako.
2. Mangan abamoyna.
3. Mangan kan maong. Andi
ka mading-ey.
4. Mataway bale
maapas.
5. Mangalap ka et.
6. Kai koyna magawa nabsay akoyna.
7. Makiinom ako pa nin buga.

1. Mabisinak ken maka-
inumak.
2. Mangan tayon.
3. Manganka a nalaing.
Dika agbabain.
4. Naimas ti sinda tayo
ken medyo nagasang.
5. Mangalaka pay.
6. Kuston. Nabsugakon.
7. Makiinumak man bassit.

1. Ako ay magugutom at nauuhaw.	1. I am hungry and thirsty.
2. Kumain na tayo.	2. Let's eat now.
3. Kumain kayong mabuti; huwag kayong mahihiya.	3. Eat well, don't be shy.
4. Masarap at maanghang-
anghang ang pagkaing ito	4. It's delicious and a
little peppery.
5. Kumuha pa kayo.	5. Take some more.
6. Ayaw ko na, busog na ako.	6. I can't, I'm full.
7. Pahingi nga po ng inumin.	7. Give me a drink of water,
please.

Pawpising

parya
rabong
puso
agayap
balatong
ripulyo
kamuting kahoy
mais
tarom
bawang
la-ya
saluyot
lasuna
gisantis
pitsay
luyan karkador
tabayag
kalubasa
kamuti
kamatis

paria
rabong
sabunganay
utong
balatong
repolyo
kahoy
mais
tarong
bawang
laya
saluyot
lasona
gisantes
petsay
sili
tabungaw
karabasa
kamoti
kamatis

ampalaya
labong
puso ng saging
sitao, sitaw
monggo, balatong
repolyo
kamoteng-kahoy
mais
talong
bawang
luya
okra
sibuyas
sitsaro
petsay
siling pula
upo
kalabasa
kamoteng-baging
kamatis

ampalaya
bamboo shoots
banana blossom
beans--long
beans--mongo
cabbage
cassava
corn
eggplant
garlic
ginger
okra
onion
peas
pechay
red pepper
squash--white
squash--yellow
sweet potato
tomato

Bawbungan kayo

atis
abukado

atis
abocado

atis
abokado

atis
avocado

batag
ungot
ungot malago
bayawas
kalamansi
langka
mangga
lukban
papayas
pinya
pumilo
kaymito

saba
nlog
naganus a nlog
bayabas
kalamansi
anangka
mangga
sangkis
papaya
pinya
lukban
kaimito

saging
niyog
buko
bayabas
kalamansi
nangka
mangga
dalanghita
papaya
pinya
suha
kaimito

banana
coconut
coconut-young
guava
kalamansi
jackfruit
mango
orange
papaya
pineapple
pomelo
star-apple

karnin baka
karnin manok
ayama
nakri a kuna
kuna
itik
karnin baboy

karne ti baka
karne ti manok
rasa
pindang
ikan, lames
pato
karne ti baboy

Karni

karning baka
karning manok
alimasag
daing
isda
karning pato
karning baboy

beef
chicken
crab
dried fish
fish
duck
pork

kapi
tsa
gatas
asin
masam-it

kapi
itsa
gatas
asin
asukar

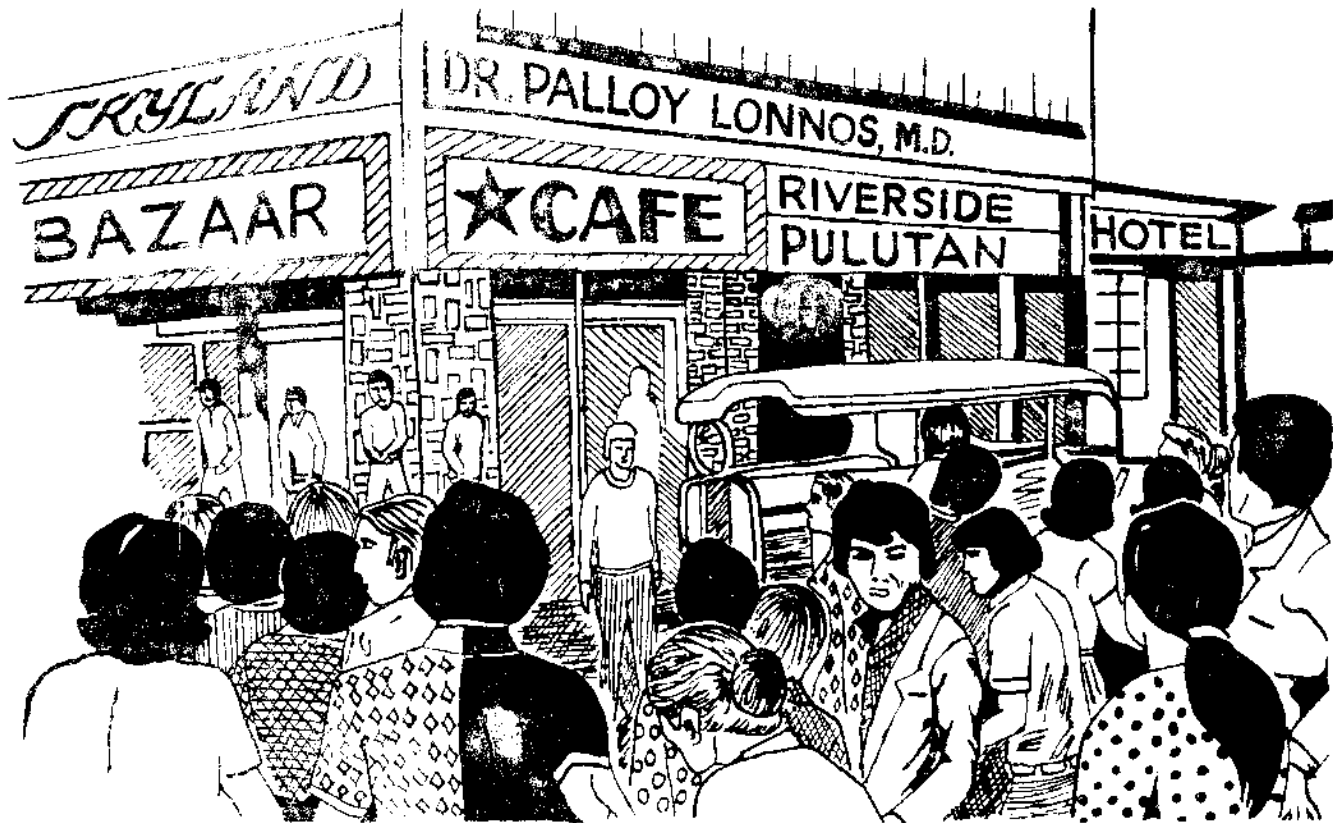
Laok

kape
tsa, tsaa
gatas
asin
asukal

coffee
tea
milk
salt
sugar

1. Umnoy saya yarda sitin
abel?	1. Mano ti sangayarda kadaytoy?
2. Mablin tuloy. Kai maglatan?	2. Nagngina daytan! Dila
mabalin nga kissayam?
3. Manuda yan tuloy.	3. Nalaka daytan.
4. Umnoy rabay mon pamayad ko?	4. Mano ti kayatmo aya?
5. Lamo-nan mo et.	5. Nayonam pay bassit.
6. Kai mo ibin limay pisos?	6. Mabalín ití lima a pisos?
7. C sigi. Umnon yarda a rabay mo?	7. Sige, mano nga yarda ti
kayatmo?
8. Anikong, Angkay, rabay moy
mangwanta basket?	8. Ading, Manang, gumatangka
iti basket.
9. Si-noy ginmwa?	9. Asino ti nagaramid?
10. Ginawa ko yan bukod.	10. Inaramidko.
Inaramid ti ima.
11. Ati ka nag-adal nangwa
basket?	11. Sadino ti nagadalam nga
nagaramid ti basket?
12. Si nanay, niakay na ko.	12. Ni Nanang. Isu ti
nangisuro kaniak.

1. Magkano ang isang yarda ng telang ito.	1. How much is a yard of this cloth?
2. Ang mahal naman. Maaari bang tumawad?	2. That's expensive. Can't you give a discount?
3. Napakamura na ito.	3. It's very inexpensive as it is.
4. Magkano ang gusto mo?	4. How much would you want to pay for it?
5. Dagdagan mo pa ng kaunti.	5. Offer a bit more.
6. Ibibigay mo ba ng limang piso.	6. Can you give it for ₱5.00?
7. Sige. Ilan yarda ang kukunin mo.	7. Okay. How many yards do you want?
8. Ale, gusto ba ninyong bumili ng basket.	8. Ma'm, would you like to buy a basket?
9. Sino ang gumawa niyan.	9. Who made it?
10. Ako po. Gawa po ito sa kamay.	10. I made it myself. It's handmade.
11. Saan ka natutong gumawa ng basket?	11. Where did you learn how to make baskets?
12. Tinuruan po ako ng nanay ko.	12. My mother taught me.

Pagbibyahi

Pangidwa-dwa dalan

Say klima

Say pangitanda nin lalaman

1. Bapa, si-koy nay mangawit nin karga no?
2. Andi ana ta main anan mangawit.
3. Bale, ibati may saya ta awiten ko pa.
4. Umno nga-min a ibayad ko?
5. Aninay billi, a-pat tamo a ibi ko komo.
6. Mako ka sa Ilokos?
7. O, ani a ruranan ko nin makodtaw?
8. Rumuran ka konan siin bus.
9. Tumumbok ka kungko.
10. Addi a ruranan nin mako sa Santa Maria?
11. Itaw, bale mas makistan magtraysikel kayna.
12. Pa-no ka-teng nin mako sa Baguio?

1. Siakon ti mangkarga dayta kargam, apo.
2. Bay-amon, addan ti mangkarga.
3. Ibatim ta mayse ta awitek.
4. Mano amin ti pagbayadko?
5. Napalalo unay daytan. Ikkanka laeng iti uppat nga pisos.
6. Mapanka idiy Ilocos?
7. Ken, ania ti pagluganak nga mapan idiy?
8. Dayta nga lugan ti pagluganam.
9. Surotennak.
10. Ayan ti pagluganan nga mapan idiy Santa Maria?
11. Idiy, ngem nasaysayaat no agtraysikelka.
12. Kasano ti kabayagna iti panagbiahe nga mapan idiy Baguio?

1. Mama, ako na ang magdadala.	1. Sir, I will carry. O.K.
2. Huwag na, may magdadala na.	2. Nevermind, someone is doing it already.
3. Iwan mo ang isang iyan at ako na ang magdadala.	3. Leave that one; I will carry it.
4. Magkano ang sisingilin mo sa lahat ng ito.	4. How much will you charge for all this?
5. Ang mahal naman! Apat na piso na lang.	5. That's too much. I will give four pesos only.
6. Pupunta ba kayo sa Ilokos?	6. Are you going to Ilocos?
7. Oo, ano ang aking sasakyan papunta roon.	7. Yes, what do I take to get there?
8. Sumakay kayo sa bus na iyon.	8. You take that bus.
9. Sumonod kayo sa akin.	9. Follow me.
10. Saan ang sakayan patungo sa Santa Maria.	10. Where do I get the jeep to Santa Maria?
11. Sa dako roon, pero mabuti pa ay sumakay kayo sa traysikel.	11. Over there, but it's better to take a tricycle.
12. Gaano katagal ang biyahe papunta sa Baguio?	12. How long is the trip to Baguio?

11. Dandani waloy udes.	13. Dandani walo nga oras.
12. Mibalon tamo?	14. Asbalon tayo?
13. Adti ka kumayupa?	15. Sadino ti pagdissaagam?
14. Mayi kamo enti, anak?	16. Agluga kayo
tata, nana?
15. Humuran kamoyna. Ikarga
mow awit moyo sa babon jip.	17. Agluga kayon. Ikargak
ti kargayo dita rabaw ti
jeep.
16. Unoy piliti ko pati
karga?	18. Mano ti pletek kuntudo
daytoy kargak?
17. Kumayupa ako sa palingki.	19. Dita merkado ti
pagdissaagak.

13. Humigit-kumulang sa walong oras.	13. Eight hours, more or less.
14. Kailangan bang magdala tayo ng makakain sa daan?	14. Should we take something to eat on the way?
15. Saan kayo bababa?	15. Where will you get off?
16. Sasama ba kayo, mama, ale?	16. Are you coming, uncle, auntie?
17. Sakay na. Ilalagay ko ang kargada ninyo sa ibabaw ng dyip.	17. Get on. I will put your cargo on top of the jeep.
18. Magkano ang aking pasahe pati kargada ko?	18. How much is the fare for myself and the cargo?
19. Bababa ako sa palengke.	19. I'll get off at the market.

1. Dumalako kan diritso.
2. Mamawanan ka sa kanto.
3. Mamawiri ka sa kanto.
4. Adti sira si nanay mo tan si tatay mo?
5. Si tatay ko itaw ya sa ta-gay, si nanay ko itaw ya sa yupa.
6. Si bali sa purot nan simbaan ikona ya nin panganawen ka.
7. Wuli kamo.
8. Munaoy kamo.
9. Tumgen kamo sa kanto.
10. Munaoy akoy naati.

1. Agderetsoka laeng dita.
2. Agpakanawanka dita nagsulian ti kalsada.
3. Agpakanigidka kalpasan ti rangtay.
4. Ayan ni Tatangmo ken ni Nanangmo?
5. Adda ni Tatang idiy ngato, ngem ni Nanang ket adda dita baba.
6. Ti balay iti likudan ti simbaan ket balay ni uliteg.
7. Sumang-at kayo idiy.
8. Sumalog kayo ditoy.
9. Agsardeng kayo dita nagsulian ti kalsada.
10. Agdissaagak ditoyen.

1. Lumakad kayo ng tuloy-tuloy.	1. Go straight ahead.
2. Kumanan kayo sa kanto.	2. Turn right at the corner.
3. Kumaliwa kayo pagkalampas
ng tulay.	3. Turn left after the bridge.
4. Nasaan ang tatay at nanay mo.	4. Where is your father and
mother?
5. Ang tatay ay nasa itaas, ang
nanay po naman ay nasa ibaba.	5. He is upstairs but mother is
downstairs.
6. Ang bahay na nasa likod ng
simbahan ay sa aking tiyo.	6. The house behind the church
is my uncle's.
7. Umakyat kayo.	7. Climb up there.
8. Bumaba kayo.	8. Come down here.
9. Huminto sa kanto.	9. Stop at the corner.
10. Bababa na ako rito.	10. I will get off here.

1. Nabistay namaet ang ta kalca
rumapeg.
2. Sabtay a-mot ta tyimpon a-mot.
3. Maray-ep.
4. Ayres bawanin ta main bagyo
ta Cagayan.
5. Si belan kutupa ya ta himwag.
6. Himwapeg yan maksaw
naapon.
7. Hpakna ako bana konan
kudar nayabi.
8. Ma-mot iti bale maray-ep
ta Baguio.

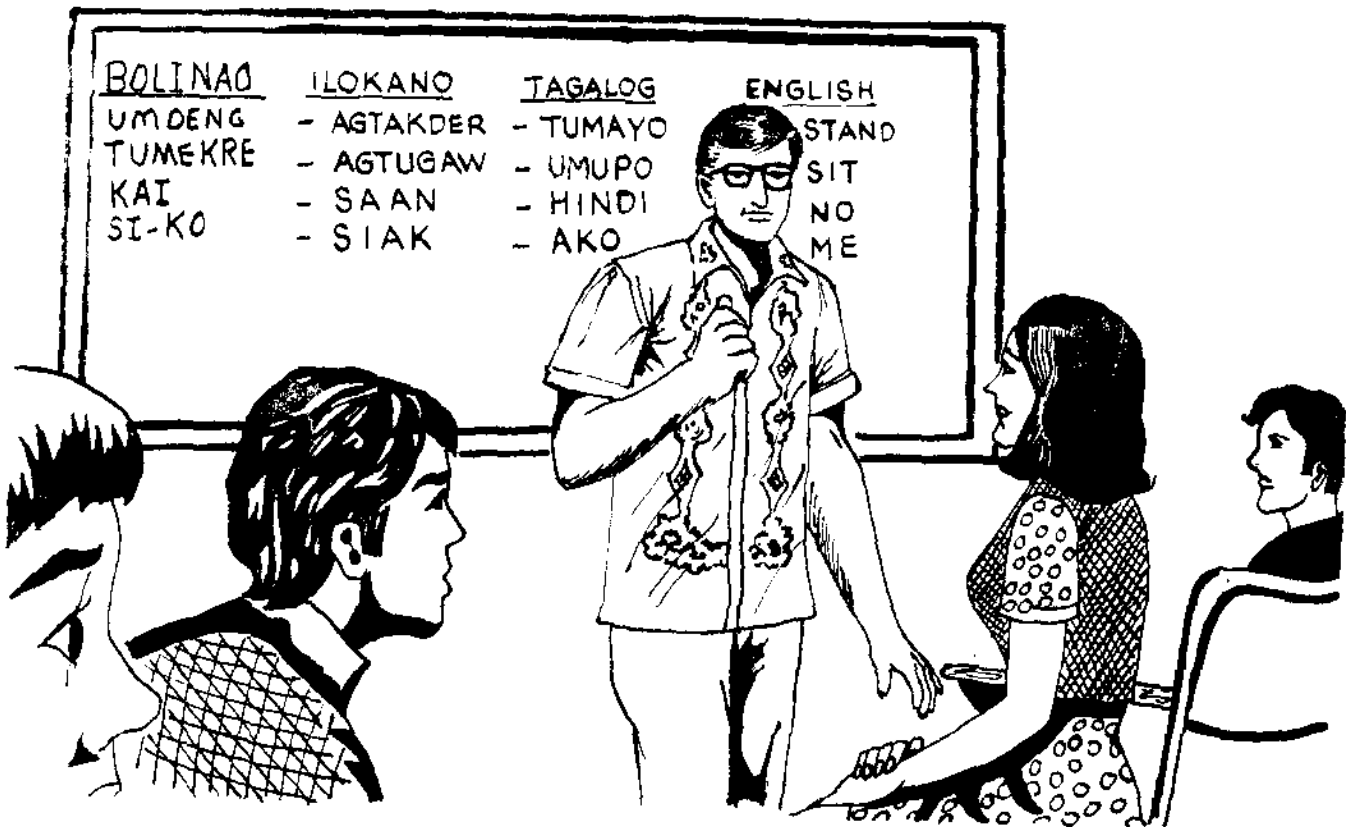
1. Nasayaat ta saanen nga
agtutudo.
2. Nakapudpudot ta kalgaw
ngamin.
3. Naglammin.
4. Naka-angangin ta adda
ngamin bagyo idiy
Cagayan.
5. Nekapitpitak ti kalsada
ita nga panagtutudo.
6. Nagtudo ti napigsa idi
kalman.
7. Nakariingak gapu iti
gurruod idi rabii.
8. Napudot ditoy ngem
nalamiis idiy Baguio.

1. Mabuti at hindi na umuulan.	1. It's good that it's no longer raining.
2. Napakainit dahil tag-init na ngayon.	2. It is very hot because it's dry season.
3. Maginaw.	3. It is cold.
4. Mahangin dahil may bagyo sa Cagayan.	4. It is very windy because there's a typhoon in Cagayan.
5. Ang daan ay maputik dahil tag-ulan.	5. The road is muddy because it's rainy season.
6. Umulan ng napakalakas kahapon.	6. It rained very hard yesterday.
7. Nagising ako dahil sa kulog kagabi.	7. The thunder woke me up last night.
8. Mainit dito pero maginaw sa Baguio.	8. It is hot here but it is cold in Baguio.

1. Adti ko makasaliw nin pinyakiko?
2. Adti magawa mamapakanda nin rilo?
3. Adti main dintista?
4. Adti makasaliw nin tiket sa eroplano?
5. Adti dalan mamuntan palingki?
6. Adti main mabistan ristawrant?
7. Mas arayo para sa Trinidad?

1. Ayan ti paggatangan iti pagiwarnak?
2. Ayan ti agtatarimaan ti relo ditoy?
3. Ayan ti dentista?
4. Ayan ti pangalaan ti ticket nga aglugan ti eroplano?
5. Ayan ti dalan nga mapan idiy merkado.
6. Ayan ti nasayaat nga restaurant?
7. Adayo pay ti Trinidad?

1. Saan ako makakabili ng pahayagan?	1. Where can I buy a newspaper?
2. Saan maaaring magpakumpuni ng relo?	2. Where can I get a watch repaired?
3. Saan mayroon dentista?	3. Where is a dentist?
4. Saan makakabili ng tiket sa eroplano?	4. Where is the airplane ticket office?
5. Saan ang papuntang palengke?	5. Show me the way to the market.
6. Saan mayroon mabuting 'restaurant'?	6. Where is a good restaurant?
7. Mas malayo pa ba sa Trinidad?	7. Is it much further to Trinidad?

Sa pag-adalan
Awayep tan raroman awinsiktos

1. Beng-en moyo yapo.	1. Denggenyo nga umuna.
2. Beng-en moyon maong.	2. Denggenyo nga nalaing.
3. Ubatan mo waw tepet.	3. Sungbatanyo ti saludsod.
4. Pasawen moyon maksaw.	4. Pigmaanyo ti agbasa.
5. Pasawen nin mapalna.	5. Dayta matayo ti pagbasayo.
6. Adalen moyon uman.	6. Adalenyonto manen.
7. Manepet ako, ubatan moyo.	7. Agsaludsodak ket sungbatanyo.
8. Umalang ka.	8. Tumakder kayo.
9. Tumakre ka.	9. Agtugaw kayo.
10. Iba-gay moyoy gamet no randa moyoy usat.	10. Itayagyo ti imayo no ammoyo ti sungbatna.
11. Ipaksaw mo sa kai mi marnge.	11. Pigmaam ti agsao. Saan daka nga mangngeg.
12. Maong.	12. Nasayaat.
13. Usto.	13. Kusto dayta.
14. Abas.	14. Saan nga kusto.

1. Makinig muna kayo.	1. Listen first.
2. Makinig kayong mabuti.	2. Listen carefully.
3. Sagutin (ninyo) ang tanong.	3. Answer the question.
4. Basahin (ninyo) ng malakas.	4. Read aloud.
5. Basahin (ninyo) ng mahina.	5. Read silently.
6. Pag-aralan ninyo itong muli.	6. Study it again.
7. Magtatanong ako, sagutin
ninyo.	7. I'll ask a question,
you answer.
8. Tumayo ka.	8. Stand up.
9. Naupo ka.	9. Sit down.
10. Itaas ninyo ang inyong kamay
kung alam ninyo ang sagot.	10. Raise your hand if you
know the answer.
11. Lakasan mo. Hindi namin
marinig.	11. Speak louder. We can't
hear you.
12. Magaling.	12. Good.
13. Tama.	13. Right.
14. Mali.	14. Wrong.

damulag
pusa
siwsiw
manok
baka
buaya

uysa
aso
pasang
amlulungan
tuko
ganso
upa
kabayo
tiki
bake
ibot
baboy
biring
ulay
pag-ong

nuang
pusa
piek
manok
baka
buwaya

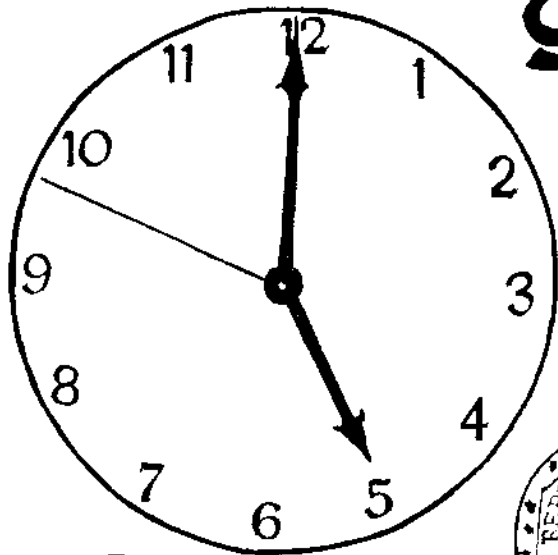
ugsa
aso
tukak
bayyek
alibut
ganso
upa
kabalyo
alutiit, banyas
sunggo
utut
baboy
kawitan
uleg
pagong

kalabaw
pusa
sisiw
manok
baka
buwaya

usa
aso
palaka
kiti-kiti
tuko
gansa
inahing manok
kabayo
butiki
matsing, unggoy
daga
baboy
tandang
ahag
pagong

carabao
cat
chick
chicken
cow
crocodile,
alligator
deer
dog
frog
tadpole
gecko
goose
hen
horse
lizard
monkey
mouse, rat
pig
rooster
snake
turtle

kanit	kuton	langgam	ant
aluleng	uyukan	bubuyog	bee
bangalubang	barrairong	salagubang, uwang	beetle
kalibangbang	kulibangbang	paru-paro	butterfly
urer	igges	higad	caterpillar
gayaman	gayaman	alupihan	centipede
ipes	ipes	ipis	cockroach
andidis	kuryat	kuliglig	cricket
dudun	simot-simot	tutubi	dragonfly
kaliteptep	kulalanti	alitaptap	firefly
timel	timel	pulgas	flea
kamay	ulmog	hanip	chicken flea
lango	ngilaw	langaw	fly
dudon	dudon	balang, tipaklong	grasshopper
kuto	kuto, lis-a	kuto	louse, lice
ilek	lamok	lamok	mosquito
gamugamo	sinan kulibang- bang	gamu-gamu	moth
gigang	lawwa-lawwa	gagamba	spider
anag	anay	anay	termite
bulati	igges	uod, bulati	worm

9 4 3 6
1 2 5 8
0

Sa ray tyimpo

Say pamimilang

Alaga nin kwarta

1. Ani udas no tumarana
a miting?
2. Alas nwibi sa buklas.
Ala una nin yabina.
Alas dos imidya nin yabina.
Alas kwatro kwarintay singko
nin yabina.
3. Ma-teng tamoy et?
4. Ani udas ana?
5. Nabati kamoy na.

Linggo
Lunes
Martes
Miyerkoles
Huebes
Biyernes
Sabado

1. Ania nga oras ti miting
tayo?
2. Alas nueve iti bigat.
Ala una iti malem.
Alas dos treinta iti malem.
Alas kuatro kuaranta
isingko iti malem.
3. Mababayag pay?
4. Ania ti orasen?
5. Naladawkan.

Dominggo
Lunes
Martes
Miercoles
Huebes
Biernes
Sabado

1. Anong oras magsisimula ang pulong?
2. Alas nuebe ng umaga.
Ala-una ng hapon.
Alas-dos medya ng hapon.
Alas kwatro-kwarenta'y singko ng hapon.
3. Matatagalan pa ba?
4. Anong oras na?
5. Huli na kayo.

Linggo
Lunes
Martes
Miyerkoles
Huebes
Biyernes
Sabado

1. What time does the meeting start?
2. Nine in the morning.
1:00 in the afternoon.
At 2:30 pm.
At 4:45 pm.
3. Will it be a long time yet?
4. What is the time?
5. You're late.

Sunday
Monday
Tuesday
Wednesday
Thursday
Friday
Saturday

1. awro, yabi
2. sawanin, kainsanan li
no yabi
3. naapon, sin yabi
4. dilap, dilap no yabi
5. kamakarwa
6. kamakarwan yabi
7. naapon sin yabina
8. mangkadeblem
9. nayadi anay delem
10. kapitnga nin yabi
11. parbangon
12. buklas
13. ugtiawro
14. yabina
15. sumrep yaynay awro

1. aldaw, rabii
2. ita nga aldaw, rabii
3. idi kalman, rabii
4. inton bigat, rabii no bigat
5. idi naminsan nga aldaw
6. idi naminsan nga rabii
7. idi kalman ti malem
8. sumipnget
9. sardam
10. tengnga ti rabii
11. parbangon
12. agsapa
13. tengnga ti aldaw, agmatuon
14. malem
15. panaglennek ti init

1. araw, gabi	1. day, night
2. ngayon, mamayang gabi	2. today, tonight
3. kahapon, kagabi	3. yesterday, last night
4. bukas, bukas ng gabi	4. tomorrow, tomorrow night
5. kamakalawa	5. day before yesterday
6. kamakalawa ng gabi	6. night before last
7. kahapon ng hapon	7. yesterday afternoon
8. agaw-dilim	8. twilight
9. pagkalipas ng dilim	9. after dark
10. hating-gabi	10. midnight
11. madaling-araw	11. dawn
12. umaga	12. morning
13. tanghali	13. noon
14. hapon	14. afternoon
15. paglubog ng araw	15. sunset

1. naito naito
2. nin buklao
3. naito naito yabing
4. sawanlo
5. naloragan

1. itay laeng
2. itay bisat
3. inton malem
4. itan
5. madamdama

1. sayay akno
2. sayay luaggo
3. sayay bulon
4. sayay bawo
5. sayay
6. hari

1. maysa nga aloaw
2. maysa a lawas
3. makabulan
4. makatawen
5. a daw
6. rabii

1. ita nguman akno
2. ita nguman
3. ita nguman
4. ita nguman
5. ita nguman
6. ita nguman

1. addanto laeng ti aldaw
2. kada-aldaw
3. itay napan, napalabas a tawen
4. ita nga tawen
5. inton umay nga tawen

1. kanina
2. ngayon umaga
3. ngayon hapon
4. ngayon
5. mamaya

1. a while ago
2. this morning
3. this afternoon
4. now
5. later

1. isang buong araw
2. isang linggo
3. isang buwan
4. isang taon
5. araw
6. gabi

1. one 24 hour period
2. one week
3. one month
4. one year
5. day time
6. night time

1. balang-araw
2. araw-araw
3. nakaraan taon
4. ngayon taong ito
5. sa susunod na taon

1. someday
2. every day
3. last year
4. this year
5. next year

saya	maysa	isa	1
ruwa	dua	dalawa	2
tulo	tallo	tatlo	3
a-pat	uppat	apat	4
lima	lima	lima	5
a-nem	innem	anim	6
pito	pito	pito	7
walo	walo	walo	8
syam	siam	siyam	9
napulo	sangapulo	sampu	10
ruwam pulo	duapulo	dalawampu	20
tulom pulo	tallopulo	tatlumpu	30
a-pat a pulo	uppat a pulo	apatnapu	40
limam pulo	limapulo	limampu	50
a-nem a pulo	innem a pulo	animnapu	60
pitom pulo	pitopulo	pitumpu	70
walom pulo	walopulo	walumpu	80
syam a pulo	siam a pulo	siyamnapu	90
san yasot	sangagasut	isang daan	100
san ribo	sangaribo	isang libo	1000

primiro, mu-na	umuna	una	first
maikarwa, kumarwa	maikadua	ikalawa	second
maikatlo, kumatlo	maikatlo	ikatlo	third
maika-pat, kuma-pat	maikapat	ikapat, ikaapat	fourth
mi-sa tamo	maminsan	minsan	once
mamirwa, mirwa	mamidua	dalawang beses, ulit	twice
mamitlo, mitlo	mamitlo	tatlong beses, ulit	thrice
mami-pat, mi-pat	mamimpat	apat na beses, ulit	four times
mamilima, milima	maminlima	limang beses, ulit	five times
mapirmi	masansan	madalas	often
matalag	sagpaminsan	bihira	seldom
naynay	kanayon	malimit, palagi	always
nomi-sa	no dadduma	pagkaminsan, paminsan-minsan	sometimes

dyis

bayinti, pisitas

salapi

pisos

uno bayinti

uno singkwinta

singko pisos

dies

beinte, piseta

singkuenta, salapi

pisos

uno bainte

uno singkuenta

singko pesos, lima a pisos

diyes, diyes sentimos	P .10
bente, bente sentimos	P .20
singkwenta, singkwenta sentimos	P .50
piso	P1.00
uno beinte	P1.20
uno singkwenta	P1.50
limang piso	P5.00

